

Nr 256.

Av herr Elmgren, om åtgärder för en förbättring och modernisering av läroböckerna m. m.

1927 års skolsakkunniga behandlade bl. a. även frågan om ett förbilligande av läroböckerna. En skärpt granskning av läroböckerna före deras införande vid skolorna rekommenderas i deras betänkande. Böckernas antal skulle härigenom kunna avsevärt minskas, upplagorna skulle bli större och läroböckerna på grund härav billigare. Vidare diskuterades möjligheterna att sänka författarhonoraret. Såsom tänkbara åtgärder angåvos också förenkling av böckernas distribution samt undersökningar angående möjligheterna att genom statliga åtgärder nå resultat i nämnda avseende. Tanken på ett statligt läroboksförlag i samband med ett läroboksmonopol avisades av de sakkunniga. Frågan om ett statligt förlag utan läroboksmonopol samt den därmed förknippade frågan om inrättandet av ett allmänt statstryckeri ansågs vara av sådan betydelse, att den borde bli föremål för särskild utredning.

1934 års lärobokssakkunniga anförde för sin del, att möjligheterna till statligt förlag eller andra liknande, långt syftande åtgärder icke av dem kunde tagas upp till utredning. En del åtgärder — särskilt med syfte att förbilliga distributionen av läroböcker — rekommenderades av lärobokssakkunniga.

Ett av syftena med inrättandet av statens läroboksnämnd var att garantera kvalitativt fullödiga läroböcker. Tyvärr synes detta mål ej ha nåtts i önskvärd utsträckning. Inom det nuvarande läroboksbeståndet som är tillåtet vid skolorna finns det många böcker, vilka äro föråldrade och dåliga såväl i fråga om innehållet som utstyrseln. I de fall detta gäller innehållet beror det kanske delvis på vissa lärares ovilja att övergå till nya böcker. I en del fall är orsaken bristande konkurrens, t. ex. då endast ett par eller t. o. m. endast en enda lärobok finns att välja på inom vissa skolformer och ämnen. Detta torde i sin tur till en del bero på det otympliga granskningsförfarandet. En svår olägenhet synes vara, att läroboksnämnden icke granskar manuskript utan endast korrektur eller färdigtryckt bok, som sedan även granskas av skolöverstyrelsen och i tvistiga fall fastställs av Kungl. Maj:t. I regel måste förlaget i en första tryckning framställa en upplaga, som för olika lärobokstyper varierar mellan 3 000 och 10 000 exemplar. Om läroboken icke godkännes blir förlusten kännbar. Då såväl läroboksförfattarna som förlagen arbeta under denna risk är det uppenbart, att granskningsförfarandet framtingar mycket stor försiktighet. Man går hellre gamla välkända vägar och söker få fram nya läroböcker, som så litet

som möjligt avvika från det vedertagna, än man gör experiment, som kunde ge värdefulla nyheter, emedan detta skulle medföra alltför stora ekonomiska risker. Det missnöje, som på sina håll råder med detta system eller med speciella granskningsfall, kommer i allmänhet icke till uttryck, emedan de missnöjda äro beroende av de myndigheter, som kritiken skulle drabba. Granskningsförfarandet skulle förhindra tillkomsten av undermåliga läroböcker. Det har emellertid även kommit att motverka tillkomsten av nya och bättre.

Läroböckernas typografiska utstyrsel har vid många tillfällen kritiserats. Mot efterblivenheten i fråga om textmaterialet ha framställts berättigade anmärkningar. Beträffande bildurvalet ha anklagelser för slentrianmässighet framställts. Föräldrade eller föga illustrativa bilder ha medtagits i upplaga efter upplaga. Bilderna göras för små till formatet, deras tekniska kvaliteten är låg och bildtexterna ofta innehållslösa.

Förlagens ekonomiska intressen påverka även frågan om förbättringar av böckerna. Stundom ställer det sig förmånligast att med så små förändringar som möjligt trycka om böckerna. Å andra sidan kan det vid vissa tillfällen ligga i förlagens intresse att nytrycka grundligt omarbetade upplagor. Det måste vara mindre lämpligt, att enskilt ekonomiskt intresse i stor utsträckning kan avgöra, hur länge en upplaga skall tryckas i oförändrat skick och när helt reviderade upplagor eller nya böcker skola ersätta de gamla. Det har också inträffat, att förlagen vid nytryck av läroböcker icke tagit nödig hänsyn till omfattningen av skolornas behov med följd att många skolor ibland under avsevärd tid fått vänta på dessa böcker, till förfång för undervisningen.

Förhållandena på läroboksmarknaden göra, att konkurrensen mellan olika förlag är i hög grad begränsad. Genom sammanslagningen 1928 av skolboksavdelningarna vid P. A. Norstedt & söner och Albert Bonniers förlag AB, varvid AB svenska bokförlaget bildades, uppstod ett företag, som dominerar marknaden. I synnerhet i nuvarande läge, då en skolreform med förändrade kursplaner väntas, äro möjligheterna till initiativ i konkurrensyfte icke stora.

Hittills vidtagna åtgärder i syfte att förbättra och modernisera läroböckerna vid läroverk, folkskolor m. fl. läroanstalter synas icke ha medfört åsyftat resultat, bl. a. på grund av de skäl, som jag här framfört. En utredning, som avser att klargöra vad som från statens sida bör åtgöras för att åstadkomma en önskad förbättring och för att förbilliga framställningen av läroböckerna, kan därför anses påkallad. Härvid böra möjligheterna till statligt förlag eller andra liknande långt syftande åtgärder, i fråga om vilka 1934 års lärobokssakkunniga icke hade tillfälle att göra någon undersökning, också tas upp till prövning. Enligt min mening bör man i detta sammanhang också undersöka, hur ett förbilligande av övrig skolmateriel skall kunna åstadkommas. Då man redan under innevarande år kan vänta för-

slag till nya kursplaner från den sittande skolutredningen är det av vikt, att utredningen verkställs så snabbt att resultatet föreligger innan utarbetandet av nya läroböcker påbörjas.

Med hänvisning till ovanstående hemställas,

att riksdagen måtte besluta, att hos Kungl. Maj:t anhålla om en snabb utredning angående åtgärder och medverkan från statens sida för åstadkommande av en förbättring och modernisering av läroböckerna samt ett förbilligande av dessa och övrig skolmateriel och att därvid möjligheterna till ett statligt förlag eller andra långt syftande åtgärder upptagas till prövning.

Stockholm den 23 januari 1945.

Bengt Elmgren.
